

УДК 658.155

Дропа Я.Б.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Михайлишин Х.В.
*магістр з фінансів і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

THE STRATEGY OF FORMATION OF PROFIT ENTITIES UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено наукові підходи до з'ясування сутності прибутку та запропоновано власне бачення. Розкрито послідовність формування чистого прибутку та проаналізовано динаміку фінансових результатів. Визначено чинники впливу на формування позитивних фінансових результатів суб'єктів господарювання України. Охарактеризовано систему управління прибутком у поєднанні з фінансовою стратегією в умовах євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, доходи, витрати, фінансові ресурси, управління, стратегія, суб'єкти господарювання.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы научные подходы к определению сущности прибыли и предложено собственное ее видение. Раскрыта последовательность формирования чистой прибыли и проанализирована динамика финансовых результатов. Определены факторы влияния на формирование положительных финансовых результатов субъектов хозяйствования Украины. Охарактеризована система управления прибылью в сочетании с финансовой стратегией в условиях интеграционных процессов.

Ключевые слова: финансовые результаты, прибыль, доходы, расходы, финансовые ресурсы, управление, стратегия, субъекты хозяйствования.

ANNOTATION

In the article the scientific approach to clarify the nature of income and proposed his own vision as an economic category reveals the sequence of formation of net profit and the dynamics of financial results determined factors influence the formation of positive financial results of enterprises Ukraine, described the system of profit combined with their financial strategy in terms of European integration processes.

Keywords: income, profit, income, expenses, financial resources, management, strategy, business entities.

Постановка проблеми. В умовах розбудови ринкової економіки розв'язання проблем модернізації виробництва, залучення необхідного обсягу інвестицій та досягнення фінансової стабільності вимагає від вітчизняних суб'єктів господарювання генерування достатнього прибутку. Для цього доцільно сформувати ефективну систему управління фінансовими результатами, яка б забезпечила раціональний та економічно обґрунтований підхід до планування операційної діяльності, формування фінансової і виробничої політики, аналізу отриманих результатів та пошуку резервів їх зростання, зокрема трансформацію майбутніх грошових потоків в інструменти фінансового ринку.

Головною метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є зростання його ринкової вартості, підвищення конкурентоспроможності, забезпечення інноваційного розвитку та отримання позитивних фінансових результатів. Прибуток є важливим джерелом фінансування діяльності підприємства, фірми, визначає їх рентабельність та ефективність функціонування загалом. Він має сприяти стійкому зростанню суб'єкта господарювання, стимулювати персонал до підвищення продуктивності та якості праці й активізувати зацікавленість інвесторів у збільшенні капіталовкладень. Створення ефективної системи управління прибутком є життєво необхідним для кожної вітчизняної підприємницької структури в умовах євроінтеграційних процесів.

Менеджмент фінансових результатів тісно пов'язаний із формуванням та реалізацією стратегії суб'єктів господарювання, оскільки отримання достатнього прибутку та досягнення високого рівня рентабельності сприятимуть виконанню стратегічних цілей, які зазвичай перебувають у площині забезпечення зростання конкурентоспроможності, зміцнення фінансового стану та росту ринкової вартості підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у з'ясування економічної сутності прибутку, визначення джерел його мобілізації зробили такі вчені-економісти: А. Бабо, Ф. Найт, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Й. Шумпетер, Е. Чемберлен, Дж. Хікс та ін. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів формування та використання прибутку присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як: І.О. Бланк, В.І. Блонська, О.Г. Біла, М.Д. Білик, І.М. Бойчик, О.Є. Висока, Г.Г. Кірейцев, М.І. Крупка, О.О. Непочаєнко, В.М. Опарін, Л.Г. Пігуль, А.М. Поддєрьогін, Р.А. Слав'юк, О.С. Філімоненков, В.М. Шелудько та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний внесок учених у вирішення проблем у сфері формування, розподілу й використання фінан-

сових результатів суб'єктів господарювання, вони потребують подальших досліджень з урахуванням кризових явищ і дефіциту фінансових ресурсів в економіці України та впливу глобалізації на вітчизняну фінансову систему.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування прибутку, визначенні резервів його зростання та обґрунтуванні першочергових заходів у процесі стратегічного управління фінансовими результатами суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, які характеризуються абсолютними і відносними показниками: сумою отриманого прибутку і досягнутим рівнем рентабельності. Прибуток як економічна категорія відображає загальну кінцеву грошову оцінку виробничої та фінансової діяльності й є важливим показником, що визначає фінансовий стан суб'єктів господарювання. Водночас це головне джерело фінансових ресурсів підприємницьких структур, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. За рахунок прибутку відбувається мобілізація в значному обсязі бюджетних ресурсів держави, здійснюється фінансування економічного зростання, матеріальне стимулювання працівників, вирішення їхніх соціально-культурних проблем тощо. У зв'язку з цим у його отриманні зацікавлені не тільки персонал підприємств, але й інвестори та держава в цілому.

Поняття прибутку є дискусійною категорією, а дослідження його економічної сутності бере початок ще з 1799 р. і продовжується дотепер. Серед великої кількості економічних концепцій теорію прибутку економісти характеризують як одну з найбільш складних та неоднозначних. Утім, більшістю економістів прибуток тлумачиться як позитивний фінансовий результат, винагорода за підприємницький ризик, частина доданої вартості, що створена суб'єктом господарювання і визначається як перевищення його доходів над витратами (табл. 1).

Варто зазначити, що згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [8]. Однак на основі проведеного дослідження підходів учених до визначення економічної сутності прибутку, на нашу думку, її треба розуміти як частину доданої вартості, створеної підприємством, що визначається як перевищення доходів від усіх видів його діяльності над витратами. Прибуток є головним об'єктом розподілу, у процесі якого відбувається формування централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів, стимулює до підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання, винагородою за взятий на себе підприємницький ризик і важливим фінансовим показником у національній економіці.

На рис. 1 подано схему формування чистого прибутку підприємства згідно зі Звітом про фінансові результати (про сукупний дохід) (форма № 2).

Зауважимо також, що на формування фінансових результатів впливає значна кількість взаємозалежних чинників, які умовно можна класифікувати на зовнішні і внутрішні. Перші не залежать від підприємства, до них належать: економічні умови господарювання, місткість ринку, рівень платоспроможного попиту споживачів, державне регулювання діяльності підприємницьких структур та ін. Вирішальний вплив мають величина, динаміка та коливання обсягу продаж, оскільки він визначає стабільність одержання прибутку суб'єктами господарювання. Поряд із перерахованим вище, варто звернути увагу на такі важливі макроекономічні чинники, як податкова та кредитна політика держави, розвиток діяльності громадських організацій споживачів товарів і послуг, а також політична стабільність у державі.

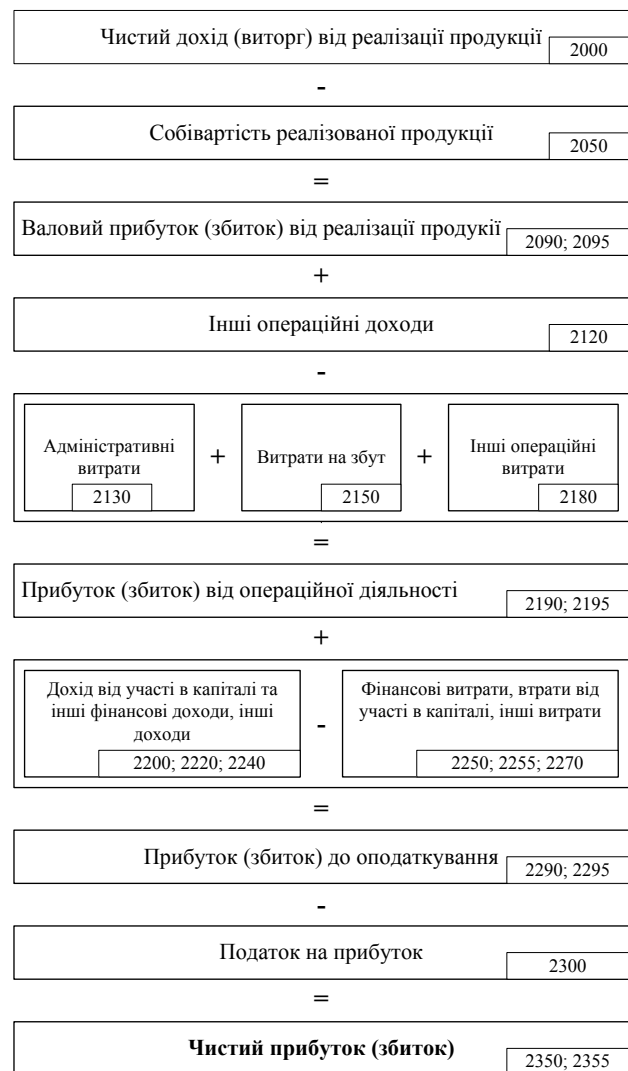


Рис. 1. Формування чистого прибутку (збитку) підприємства

Зовнішні і внутрішні чинники тісно пов'язані між собою. Останні безпосередньо залежать від ефективності прийняття управлінських рішень на самому підприємстві. Вони можуть впливати на формування його фінансових результатів як безпосередньо, так і опосередковано. До них належать обсяг виробництва, собівартість, ціна реалізації, асортимент продукції тощо.

Окрім зазначених, до уваги треба взяти чинники, що впливають на розподіл та використання прибутку. Пропорції розщеплення прибутку (первинний розподіл, в якому беруть участь держава та фінансові установи) визначають: величина платежів обов'язкового характеру до бюджету й позабюджетних фондів, банківських і страхових установ; рівень добро-

Таблиця 1

Підходи науковців до визначення сутності прибутку підприємств

Автори	Тлумачення економічного змісту категорії «прибуток підприємства»
Т. Мен [3]	Різниця між продажною і покупною ціною товару
А. Сміт [3]	Продукт праці, який привласнюється власником засобів виробництва
Д. Рікардо [3]	Складова частина вартості, яка створюється працею
Й. Шумпетер [3]	Винагорода за підприємницьку діяльність, тобто вартісний вираз того, що створює підприємець
П. Самуельсон [3]	Дохід від факторів виробництва, винагорода за підприємницьку діяльність та впровадження нововведень
С.В. Мочерний [2, с. 109]	Це перетворена похідна форми додаткової вартості, яка з кількісного аспекту є різницею між ціною продажу товарів і витратами капіталу на її виробництво
А.А. Мазаракі [2, с. 108]	Як економічний показник являє собою різницю між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, послуг), між обсягом отриманого виторгу та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції
С.Ф. Покропивний, Л.І. Шваб, Н.М. Бондар [3]	Частина виторгу, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства
О.О. Гетьман, В.М. Шаповал [3]	Різниця між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, робіт, послуг), між обсягом отриманого виторгу та сумою витрат на виробництво і реалізацію продукції
І.О. Бланк [2, с. 109]	Утілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності і становить різницю між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності
О.О. Непочатенко [5, с. 205]	Це економічна категорія, котра відображає фінансовий результат операційної діяльності, який характеризується перевищенням грошових надходжень над витратами суб'єкта господарювання в процесі фінансово-господарської діяльності
А.М. Поддєрьогін [5, с. 203]	Частина додаткової вартості продукту, що реалізується підприємством, яка залишається після покриття витрат виробництва
І.М. Бойчик [5, с. 203]	Частина чистого доходу, що залишається підприємству після відшкодування всіх витрат, пов'язаних із виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності
Г.Г. Кірейцев [5, с. 203]	Найважливіша фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і в кінцевому підсумку свідчить про обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості
В.М. Опарін [4, с. 84]	Форма фінансових ресурсів, прирощених (зароблених) підприємством у результаті його господарської діяльності. Він спрямовується насамперед на розвиток виробництва
В.М. Голуб [4, с. 84]	Головний фінансовий важіль організації госпрозрахункових відносин. Він характеризує абсолютну доходність діяльності суб'єкта господарювання
О.В. Хавтур [4, с. 84]	Виражений у грошовій формі чистий дохід корпорації на інвестований капітал, що характеризує винагороду за ризик здійснюваної діяльності й визначається як різниця між доходами та витратами
О.С. Філімоненков [5, с. 203–204]	Це грошовий вираз вартості реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень господарюючих суб'єктів. Він характеризує дохідність підприємства від проведення відповідних заходів, окупність вкладених витрат і використаного майна в результаті проведення заходів
О.Г. Біла [6, с. 315]	Позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і, зрештою, свідчить про рівень і якість виробленої продукції, рівень собівартості
А.С. Гальчинський [6, с. 314]	Різниця між продажною ціною товару або послуги і витратами виробництва, виражає вартість додаткового і частково необхідного продукту

вільних внесків і пожертвувань; створення підприємством інших фондів за рахунок чистих позитивних фінансових результатів. Водночас на використання прибутку, що залишається у розпорядженні суб'єкта господарювання (вторинний розподіл), впливають: рівень видатків на споживання, нагромадження, соціальний розвиток, капітальні вкладення, покриття збитків тощо.

Сьогодні в умовах реформування економіки в Україні та військових дій на її території спостерігається тенденція до значного зниження рівня рентабельності виробництва, що означає збитковість багатьох вітчизняних підприємств, тому гостро постає проблема поліпшення управління прибутком, що вимагає вдосконалення методів його планування, аналізу та прогнозування кожним суб'єктом господарювання.

За останні чотири роки в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання спостерігаються глибокий спад і, як наслідок, значна збитковість (рис. 2). Однак позитивною тенденцією можна вважати зростання фінансових результатів діяльності підприємств України в 2015 р. на 57,98% (більш ніж у півтора рази порівняно з 2014 р.), хоча вони все одно залишаються від'ємними – 373516 тис грн.

Проте фінансові результати за три квартали 2016 р. можна сприймати як позитивну тенденцію, яка свідчить про зростання ділової активності вітчизняних суб'єктів господарювання та поступовий їх вихід із кризової ситуації. Водночас такі висновки можуть бути передчасними, оскільки, ймовірно, є наслідком неповного

опрацювання даних Державною службою статистики України, тому за підсумками року в цілому вони, мабуть, будуть не такими оптимістичними.

За таких умов важливим завданням на підприємстві є ефективне управління прибутком. Ця політика має відображати вимоги загальної стратегії розвитку суб'єкта господарювання, забезпечувати підвищення його вартості на ринку, формувати необхідний обсяг фінансових ресурсів, задовольняти матеріальні інтереси власників і персоналу [1, с. 97]. Крім того, вважаємо, що управління прибутком підприємства – це процес розроблення та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із плануванням, прогнозуванням, оцінкою, аналізом і контролем над формуванням, розподілом та використанням фінансових результатів суб'єктів господарювання для отримання максимального їхнього значення, що сприятиме зростанню ринкової вартості й досягненню стратегічних цілей підприємницької структури.

Для поліпшення ситуації в країні важливим у стратегії управління фінансовими результатами суб'єкта господарювання є максимізація абсолютної величини чистого прибутку, забезпечення стабільності його надходження у часі, що сприятиме зростанню ринкової вартості підприємства в довготерміновому періоді. Очевидно, що в умовах кризових тенденцій розвитку української економіки застосування інструментів прогнозування та стратегічних підходів в управлінні є важким завданням, тому прибуток зазвичай розглядають як короткотерміновий

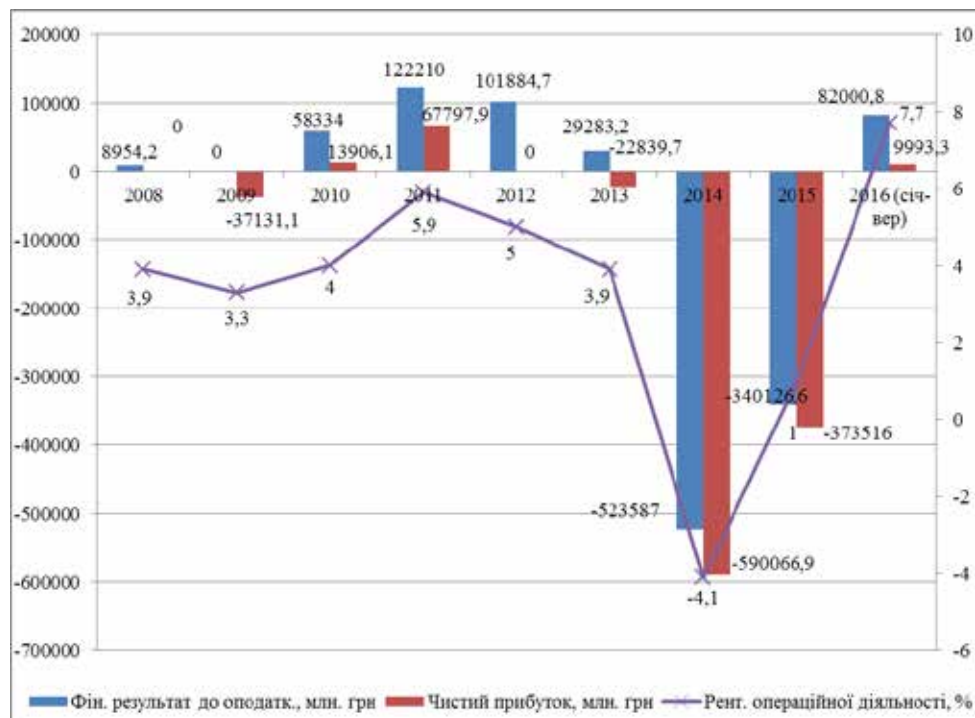


Рис. 2. Динаміка фінансового результату до оподаткування, чистого прибутку та рентабельності операційної діяльності підприємств України [7]

показник. Проте поряд із ним необхідно досліджувати ринкову вартість підприємств як критерій ефективності й перспективності ведення господарської діяльності, більше уваги приділяти капіталізації та стратегічному управлінню суб'єктів господарювання. В умовах ринкової економіки головні напрями зростання прибутку полягають у: збільшенні доходів підприємств та зменшенні їх витрат, формуванні й реалізації ефективної податкової політики, оптимальному розподілі фінансових результатів.

Збільшення грошових надходжень суб'єкта господарювання можливе за рахунок розширення ринків збуту та освоєння виробництва нових видів продукції, що матимуть підвищений попит у споживачів. При цьому зростання витрат від реалізації за рахунок підвищення ціни можливе лише у другому випадку. Резервом приросту валового прибутку є збільшення обсягу реалізації (виготовленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг) та позитивні структурні зрушення в її складі. Водночас важливим є зниження витрат виробництва, збуту, адміністративних видатків і досягнення вищого рівня економії, що можливо за рахунок упровадження прогресивної техніки і технології, нових форм організації праці та управління, ефективного стимулювання працівників тощо. Окрім того, формування та реалізація ефективної податкової політики також сприяють зниженню податкового тиску, зменшенню обсягу обов'язкових платежів, а отже, збільшенню фінансових ресурсів, що залишаються у розпорядженні суб'єкта господарювання та можуть бути використані для його подальшого розвитку.

Беручи до уваги зазначене, у процесі управління прибутком, що залишається у розпорядженні підприємства, важливе значення має не тільки його максимізація, а й раціональний розподіл та використання. Суб'єкт господарювання, що отримує стабільний прибуток, має забезпечити за його рахунок стає економічне зростання. Якщо підприємницька структура не має змоги нарощувати власний фінансовий потенціал, то управління процесами розподілу й використання фінансових результатів, а отже, і побудована система менеджменту є неефективною загалом [9, с. 97–100]. Водночас зауважимо, що система управління прибутком включає в себе функції, методи, інструменти

та важелі, які пов'язані з його формуванням, розподілом і використанням та застосовуються для досягнення тактичних і стратегічних цілей. Стратегія має стосуватися фінансової діяльності суб'єкта господарювання в цілому, формування та використання його фінансових ресурсів і виконання головної мети – отримання достатнього прибутку та зростання ринкової вартості. Усю сукупність наявних стратегій управління прибутком можна об'єднати в такі групи (табл. 2).

Зауважимо, що ефективна система управління прибутком має сприяти: максимізації обсягів отриманих фінансових результатів, що відповідає ресурсному потенціалу суб'єкта господарювання та ринковій кон'юнктурі; встановленню оптимальної пропорційності між плановим обсягом прибутку та допустимим рівнем ризику; отриманню фінансових результатів високої якості за окремими джерелами їх формування (стабільність темпів зростання, структури, дотримання оптимальних пропорцій розподілу і використання); виплаті достатнього рівня доходу на інвестований капітал власникам підприємницьких структур; формуванню необхідного обсягу фінансових ресурсів за рахунок прибутку відповідно до завдань стратегічного розвитку та збільшенню продуктивності праці за умови участі персоналу у розподілі чистих фінансових результатів.

Висновки. На нашу думку, менеджмент фінансових результатів має бути органічно інтегрований із загальною системою управління підприємством, оскільки прийняття рішень у будь-якій сфері діяльності прямо або опосередковано впливає на рівень прибутку, який є головним джерелом фінансування розвитку підприємства, зростання доходів його працівників, інвесторів та держави. Вважаємо, що прибуток – це частина доданої вартості, яка створена суб'єктом господарювання і визначається як перевищення доходів від усіх видів його діяльності над витратами. Він є важливим джерелом формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та держави і, відповідно, головним об'єктом розподілу, у процесі якого задовольняються інтереси всіх зацікавлених осіб. Фінансові результати характеризують ефективність функціонування будь-якої підприємницької структури, а їхнє позитивне значення – основний чинник зростання ринко-

Таблиця 2

Види стратегій управління фінансовими результатами суб'єкта господарювання [1, с. 98]

Назва стратегії	Економічний зміст
Агресивна (наступальна)	Забезпечення максимізації рівня реалізації продукції за допомогою стимулювання збуту для зростання фінансових результатів
Захисна	Організація контролю над видатками для збільшення прибутку як різниці між абсолютною величиною доходів і витрат (стратегія є ефективною в довгостроковій перспективі)
Диверсифікована	Поєднує в собі виважений компроміс між агресивною та захисною, що дає змогу взаємоузгодити переваги та недоліки обох варіантів стратегій управління прибутком суб'єкта господарювання

вої вартості. Головними резервами зростання прибутку суб'єктів господарювання є ціна, собівартість, обсяг реалізації продукції та структурні зрушення в його складі. Для забезпечення отримання ними достатнього прибутку необхідно чітко налагодити систему управління фінансовими результатами, яка сприятиме підвищенню ефективності їх формування, розподілу та використання, зростанню конкурентоспроможності та ринкової вартості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бідник Н.Б. Стратегія управління прибутком підприємства / Н.Б. Бідник // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 97–99.
2. Блонська В.І. Вдосконалення системи управління розподілом та використанням прибутку підприємства / В.І. Блонська, П.П. Адамович // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 92–104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu.
3. Висока О.Є. Економічна сутність прибутку та концепції його формування / О.Є. Висока // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/44.pdf.
4. Кривицька О.Р. Сутність прибутку як економічної категорії: еволюційний підхід і сучасне бачення / О.Р. Кривицька // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7. – С. 82–86.
5. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств : [підручник] / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 504 с.
6. Орехова А.І. Економічна сутність категорії «прибуток» / А.І. Орехова, А.І. Костюченко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7(45). – С. 313–316.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17>.
9. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент : [підручник] / В.М. Шелудько ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; 2-е вид., стер. – К.: Знання, 2013. – 375 с.